

SENIORSKÁ KULTURA A KULTURA PRO SENIORY (UCHOVÁNÍ A ROZVOJ LIDSKÝCH ZDROJŮ)

Eva Heřmanová

Abstrakt

Příspěvek se v obecné i empirické rovině (využití výzkumů Eurobarometru a statistik EU) a v rovině námětů zabývá úlohou kultury v životě seniorů v kontextu jejich osobnostního rozvoje, rozvoje kreativity, psychického zdraví, seberealizace a preferencí. Stručně seznamuje i s existujícími, převážně dobrovolnickými projekty v této oblasti v ČR a v EU a snaží se zdůraznit význam seniorských aktivit na poli kultury, turismu, ale i ve vztahu k městské ekonomice.

Rámec celého příspěvku tvoří skutečnost, že rok 2012 byl vyhlášen a proběhl jako Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity.

Klíčová slova

senioři, vnímání seniorů, kultura, projekty

JEL Code

J10 General, J11 Demographic Trends, Macroeconomic Effects, and Forecasts

Abstract

The paper in general and empirical level (use of Eurobarometer surveys and statistics EU) and in the plane of ideas examines the role of culture in the lives of seniors in the context of their personal development, creativity development, mental health, self-fulfillment and preferences. Briefly familiar with existing, mostly volunteer projects in this area in the Czech Republic and the EU and seeks to highlight the importance of senior activities in the fields of culture, tourism, but also in relation to the urban economy.

The framework consists of the total contribution that the year 2012 has been announced and held as the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations.

Key words

seniors, seniors' perceptions, culture, projects

JEL Classification

J10 General, J11 Demographic Trends, Macroeconomic Effects, and Forecasts

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

Úvod

V současnosti vystupuje problematika stáří do popředí nejen v demografii, ale i v řadě dalších vědních či aplikovaných oborů (sociologii, sociální psychologii, gerontologii, didaktice aj.) Nejde jen o absolutní a relativní nárůst počtu seniorů (pro účely tohoto příspěvku osob nad 65 let) v populaci, o rostoucí ukazatel naděje dožití nebo o otázku zajištění financování jejich důchodů, ale také o otázku kvality jejich života, otázku jejich fyzického a psychického zdraví, o možnosti jejich seberealizace formou smysluplného zapojení se do společnosti, o možnosti reaktivace jejich života apod.

U vědomí závažnosti této problematiky přijalo Valné shromáždění OSN svoji rezoluci č. 46/91 ze dne 16. prosince 1991 tzv. *Zásady OSN pro seniory*, které doporučilo zakomponovat do národních programů vlád jednotlivých zemí. Mezi tyto zásady patří princip *zabezpečení, autonomie, smysluplnosti, participace a důstojnosti*. Obdobně, i když později, zareagovala i EU v roce 2011, když následující rok 2012 vyhlásila *Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity*. Nelze nepoznamenat, že dané problematice se věnuje i řada nestátních neziskových organizací.

Obr. 1: Ilustrační foto

Zdroj: https://www.facebook.com/KreativniZivot?hc_location=timeline

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

Z makroekonomického hlediska je pak třeba zmínit i pojem „*stříbrná ekonomika*“ (viz Hercík), která představuje soubor ekonomických a podnikatelských činností vázaných a orientovaných na seniory jakožto na uživatele či spotřebitele. Jde zejména o oblast mimosezónního cestovního ruchu, wellness studií a fitness center, o oblast zdravotnických a finančních služeb či o oblast specializovaného trhu spotřebního zboží včetně knih a potravin. Do oblasti stříbrné ekonomiky lze ale zařadit i výstavbu specifických bezbariérových, malometrážních bytů, luxusních penzionů, specializovaný knižní trh či marketing zaměřující se právě na seniory. V dnešní době se na skupinu seniorů zaměřují i některá média, a to s nabídkou pořadů věnovaných pohledu společnosti na stáří či významu seniorů ve společnosti.

1 Vnímání stáří a seniorů

Otázka vnímání stáří a vnímání seniorů velmi úzce souvisí s kulturními kontexty a tradicemi v té které zemi. Danému tématu byl věnován prostor např. v rámci dvou evropských výzkumů veřejného mínění - standardního Eurobarometru 76.2 a speciálního Eurobarometru 378 – realizovaných v roce 2011. Z prvního jmenovaného vyplynul významný a nelichotivý deficit české společnosti v této oblasti, kdy např. u otázky „*Řekl/a byste, že způsob, jakým jsou lidé ve věku od 55 let výše obecně vnímáni ve Vaší zemi, je... :*“ (s možnými odpověďmi celkem pozitivní, celkem negativní, ani pozitivní, ani negativní, neví (bez odpovědi)) uvedlo možnost *celkem pozitivní* jen 33 % respondentů, resp. možnost *celkem negativní* 54 % respondentů, a to oproti průměru v EU27, kde tyto hodnoty činily 62 %, resp. 28 % (viz i Hrabě, Müllerová, Eisensteinová) a oproti ještě lepší situaci v EU15, tj. oproti průměrným hodnotám 66 %, resp. 24 % (*Eurobarometr 378*). Blíže viz tabulka č. 1.

Zdaleka nejméně utěšená situace v pohledu na starší osoby je v trojici zemí Maďarsko, Česko a Litva. Naproti tomu jako ráj seniorů se pak jeví ostrovní Island. Podrobnější interpretace tohoto stavu však není a nemůže být obsahem tohoto příspěvku.

Obdobně, podíváme-li se na odpovědi na jinou otázku - na oblasti přínosu osob nad 55 let pro společnost - lze v jednotlivých zemích vysledovat významnou názorovou odlišnost. Pro úplnost lze uvést i přesné znění otázky: „*Existuje mnoho různých způsobů, jak lidé mohou prospět společnosti. Do jaké míry si myslíte, že lidé ve Vaší zemi ve věku 55 a více přispívají v následujících oblastech?*“ (*péče o vnoučata; finanční podpora vlastní rodiny; nákupy zboží a služeb, spotřeba; péče o nemocné nebo zdravotně postižené členy rodiny; výkon placené práce; dobrovolnictví*). Ilustrativně jsou největší názorové diference v odpovědích pro vybrané země zachyceny v tabulce č. 2. Přestože nelze z této dále uvedené ilustrativní tabulky

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

vytvářet obecnější závěry, implikují prezentované výsledky výrazné odlišnosti jak v představách, tak v realitě toho, jakými činnostmi starší lidé mohou, resp. přispívají své vlastní společnosti.

Tab. 1: Vnímání seniorů (55+), vybrané země EU, 2011, %

Země	Procento respondentů s náhledem na osoby 55+	
	celkově pozitivním	celkově negativním
Island	83	17
Lucembursko	82	9
Finsko	81	16
Kypr	80	11
Dánsko	79	16
Belgie	77	20
Irsko	76	15
Norsko	69	11
Maďarsko	28	61
Česko	33	54
Litva	36	52
Chorvatsko	35	49
Rumunsko	34	49
Bulharsko	29	48
Slovensko	38	48
Španělsko	54	39

Zdroj: Special Eurobarometr 378: Active Ageing; tučně jsou vyznačeny extrémní hodnoty

Vysledovat lze např. intenzivnější tradiční představu o pomoci seniorů s výchovou vnoučat (v konzervativnějších, katoličtějších a některých populačně menších zemích), odlišné vnímání příspěvku seniorů (55+) v oblasti placeného pracovního uplatnění, odlišnou tradici a různou míru zkušeností v oblasti dobrovolnictví v jednotlivých zemích apod. Specifickou roli v interpretaci daného výzkumu mohou samozřejmě sehrávat i různé hodnoty naděje na dožití (dlouhověkost obyvatel Islandu či Španělska) a tím i různé podíly seniorů v populaci (jejich větší či menší zviditelnění, možná i periferní ostrovní poloha některých území (Kypr, Island) a s ní spojená větší uzavřenost či „autonomie“ daných populací atd.

Je však třeba konstatovat, že jak v jednotlivých sledovaných oblastech možných seniorských aktivit, tak v celkovém pohledu na prospěšnost starších obyvatel vlastní společnosti se Česko nachází na nelichotivých posledních pozicích, což může navozovat

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

alarmující myšlenku o vyšším výskytu ageismu, neúcty, sociální exkluze a věkové diskriminace vztahující se k takovýmto osobám u nás.

Tab. č. 2: Názor na uplatnění se seniorů (55+) a na jejich reálný příspěvek společnosti ve vybraných oblastech ve vybraných evropských zemích, 2011, %

Země	Péče o vnoučata	Finanční podpora vlastní rodiny	Nákupy zboží a služeb, spotřeba	Péče o nemocné nebo zdravotně postižené členy rodiny	Výkon placené práce	Dobrovolnictví	Celkový příspěvek (užitečnost) pro společnost
EU27	82	74	72	71	65	58	70
Island	79	68	73	63	81	37	67
Lucembursko	81	80	78	61	53	60	69
Finsko	67	76	81	62	74	62	70
Kypr	95	93	84	89	73	53	81
Dánsko	83	71	79	69	73	64	73
Belgie	79	63	71	64	53	63	66
Irsko	71	69	75	66	71	68	70
Norsko	68	65	67	60	77	50	65
Maďarsko	73	61	48	63	47	32	54
Česko	65	59	61	58	59	30	55
Litva	82	66	62	73	54	34	62
Chorvatsko	87	65	52	67	57	25	59
Rumunsko	85	68	64	69	61	28	63
Bulharsko	83	59	53	78	59	28	60
Slovensko	82	71	60	68	62	54	66
Španělsko	90	83	71	78	70	45	73

Zdroj: Special Eurobarometr 378: Active Ageing; tučně jsou vyznačeny hodnoty nad průměrem EU27

2. Vnímání kultury a její úloha ve stáří

Na základě šetření Eurobarometru (Eurobarometr 67.1, 2007) a výstupů publikovaných Eurostatem (2011) není nezajímavé zde uvést, jak, resp. jako co je vnímána kultura, s čím si lidé tento pojem v EU27 nejvíce spojují. Dále uvedená tabulka sumarizuje frekvence odpovědí respondentů na otázku „*Co Vám přijde na mysl, když slyšíte slovo kultura?*“

Tab. 3: Koncept a chápání kultury v zemích EU27, 2007, % odpovědí

Kategorie asociací s pojmem kultura	%
Umění (performativní a výtvarné umění)	39
Tradice, jazyky, zvyky a sociální nebo kulturní společenství	24
Literatura, poezie, psaní divadelních her, autoři	24
Vzdělání a rodina (výchova)	20
Znalosti a věda (výzkum)	18
Životní styl a chování	18
Civilizace (západní, asijské, africké, arabské aj.)	13
Historie	13
Muzea	11
Volný čas, sport, cestování, zábava	9
Hodnoty a přesvědčení (včetně filozofie a náboženství)	9
Nezajímá mě, ne pro mě	2
Elitní záležitost, snobské, nóbl, nudné (negativní věci)	1
Ostatní	7
Nevím	5

Zdroj: Eurobarometer 67.1, 2007, *Cultural Values, Poverty and Social Exclusion, Developmental Aid, and Residential Mobility*

Výše uvedené vnímání kultury je samozřejmě diferencováno dle věku; zatímco mladí lidé ve věku 15-39 let si kulturu více ztotožňují s performantivním a vizuálním uměním, lidé ve věku 40-54 let ji častěji ztotožňují s literaturou, poezií, psaním divadelních her apod. Poměrně překvapivě a o něco intenzivněji si kulturu spojují s tradicemi, jazyky a zvyky mladší lidé ve věku 15-24 let oproti lidem starším, ve věku 50 a více let (28 % versus 20 % respondentů) .

Význam kultury v životě člověka lze spatřovat v několika rovinách. Kromě tradičních funkcí, tj. rozvoje emocionality, etiky, estetiky, kreativity a intelektu jedinců, kromě kritické funkce vůči společnosti a vedle svého příspěvku k utváření kulturní identity jedinců, plní kultura i další funkce, kterými jsou funkce relaxační a kompenzační. Jak uvádějí Hrabě, Müllerová, Eisensteinová (2012), kultura člověka „nabíjí“ (energií a nápady). Jestliže lze kulturu obecně chápat jako nástroj kultivace a rozvoje jedince a společnosti, lze ji ve vztahu ke stáří kromě výše uvedeného chápat navíc i jako nástroj kompenzující určitou fyzickou nedostatečnost seniorů.

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

V tomto kontextu je třeba podotknout, že právě senioři jsou v řadě evropských zemí nejen významnými konzumenty, ale i významnými - profesionálními či amatérskými - tvůrci kultury a že se významně podílejí na činnosti nejrůznějších, s kulturou spjatých sdružení.

3. Formy trávení volného času seniorů a jejich participace na kulturních aktivitách

Kromě individuálního výběru aktivit, jimiž senioři vyplňují svůj volný čas (četba, práce na zahrádce, návštěvy přátel, známých a rodinných příslušníků, sledování televizních pořadů, poslech rozhlasu či audiovizuálních záznamů, návštěva restauračních zařízení aj.), se zpravidla účastní i aktivit organizovaných např. neziskovými organizacemi (tj. charitativních akcí, dobrovolnické výpomoci, kulturních aktivit), veřejnoprávními či podnikatelskými subjekty (tj. celoživotního vzdělávání, universit třetího věku, osvětových akcí, poznávacích zájezdů, wellness a sportovních aktivit, kulturních eventů aj.). Je zřejmé, že s rostoucím věkem a s případnými narůstajícími zdravotními problémy se bude měnit a měnit i struktura jejich volnočasových s kulturou spjatých aktivit, tj. že velmi pravděpodobně bude docházet k záměně aktivit vykonávaných převážně mimo domov (výlety, poznávací zájezdy) za aktivity realizované v prostředí jejich vlastního domova.

Faktorem ovlivňujícím větší či menší účast seniorů na kulturním dění je pak vedle věku, zdravotního stavu, dosaženého vzdělání, osobních preferencí či osobnostních charakteristik zcela jistě i dosažená životní úroveň, ovlivňující finanční možnosti seniorů a tím i strukturu výdajů jejich rodinných účtů.

V oblasti kultury nelze na základě existujících statistických šetření publikovaných Eurostatem (2007, 2011) srovnat situaci v Česku a v EU z hlediska aktivní (tvůrčí) účasti seniorů na kulturních aktivitách (pro chybějící údaje), ale pouze z hlediska pasivního přijímání (konzumace) existující nabídky kulturních statků a služeb těmito osobami. V následujícím textu jsou dále uvedeny jen ty kulturní aktivity, u nichž bylo možné na základě věku vyčlenit právě seniory, tj. zde skupinu respondentů ve věku 55-64 let. Konkrétně jde o návštěvy filmových představení, návštěvy představení živé kultury a návštěvy kulturních památek.

Jen ilustrativně je do následující tabulky zařazena i úroveň aktivní participace respondentů na kultuře. Vzhledem k mnoha chybějícím údajům ji nelze nijak podrobněji hodnotit. V tabulce uvedené údaje označují podíl respondentů ve věku 55-64 let v dané zemi, kteří deklarovali svoji účast nebo participaci na vybraných kulturních aktivitách, a to

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

v podobě alespoň jedné návštěvy či jednoho aktivního zapojení se během posledních 12 měsíců.

Ilustrativní soubor sledovaných zemí byl zúžen o Rumunsko, ke kterému takováto data chybí. Tučně jsou v tabulce vyznačeny nejzajímavější, dále komentované hodnoty.

Tab. 4: Participace na vybraných kulturních aktivitách respondentů ve věku 55-64 let (alespoň jedna návštěva, jedno aktivní zapojení během posledních 12 měsíců), %, 2006

Země	Filmová představení		Představení živé kultury		Kulturní památky		Účast na veřejných představeních*		Účast v uměleckých aktivitách**	
	Ø	55-64	Ø	55-64	Ø	55-64	Ø	55-64	Ø	55-64
EU27	48	29	44	39	45	43	.	.		
Island	70	45	76	73	50	51	.	.		
Lucembursko	53	36	54	54	55	58	.	.		
Finsko	51	32	64	61	66	64	11	9	22	14
Kypr	30	9	42	28	27	23	4	3	9	6
Dánsko	69	53	61	58	61	67	.	.		
Belgie	50	29	48	44	45	46	8	6	14	12
Irsko	51	28	50	.	40	34	.	.		
Norsko	60	35	68	63		
Maďarsko	28	12	34	26	42	36	2	1	2	1
Česko	34	12	37	31	46	39	.	.		
Litva	23	9	45	37	39	30	9	6	8	3
Chorvatsko	10	8	6	3
Bulharsko	12	2	15	7	12	5	4	4	3	2
Slovensko	31	11	52	43	45	36	12	12	15	8
Španělsko	53	28	38	30	47	39	8	7	13	9

Zdroj: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-32-10-374/EN/KS-32-10-374-EN.PDF

Pozn. * značí veřejné vystoupení v oblasti zpěvu, tance, divadla či hudby

** značí aktivity v oblasti malby, kresby, sochařství, počítačové grafiky apod.

Pomineme-li oblast aktivní participace respondentů-seniorů na kultuře, kde nejlepší postavení rámcově zaujímá Finsko, Slovensko a Belgie, lze z údajů o návštěvnosti nejruznějších typů představení a návštěvnosti památek vyčíst, že v těchto tzv. jádrových oblastech kultury (dle metodiky Eurostatu) existují země, v nichž se aktivita seniorů v této oblasti vyrovnává nebo i předčí sledovaný průměrný ukazatel za celou populaci. Jde zejména o takové země jako je Island, Norsko, Finsko, Dánsko, Lucembursko či Belgie. V oblasti

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

návštěvnosti kulturních památek těmto zemím a jejich seniorům úspěšně sekundují i Španělsko, Česko, Slovensko a Maďarsko. Za příčiny zjištěných vnitrouijních rozdílů lze považovat nejen různou kulturní tradici, odlišnou kulturnost (?) či potřebu kulturního vyžití, odlišnou ekonomickou situaci zemí a jejich seniorů, ale i větší či menší počet (a hustotu) výskytu zpřístupněných historických a kulturních památek (tj. odlišnou velikost nabídky generující poptávku).

Z výzkumu Sociologického ústavu AV ČR (Kotýnková, Červenková, 2001) týkajícího se volnočasových aktivit seniorů lze uvést charakteristiku „průměrného českého seniora“ jakožto člověka, který upřednostňuje individuální aktivity, rád a často navštěvuje své blízké a zároveň usiluje o maximální soběstačnost a nezávislost. Mezi faktory, které významně ovlivňují strukturu a frekvenci jednotlivých aktivit českých seniorů, patří převážně věk, zdravotní stav, partnerské soužití a také úroveň dosaženého vzdělání. Z daného výzkumu dále vyplynulo i to, že nejrozšířenější aktivitou a zálibou mezi českými seniory je finančně i jinak nenáročné sledování televize, jež je následováno četbou novin a časopisů. Mezi další frekventované činnosti pak patří vedle sociálních kontaktů práce na zahradě, chov zvířat, četba knih, vycházky do přírody a sport. V roce výzkumu (tj. v roce 2001) bylo stále ještě velmi málo rozšířenou aktivitou studium (jazyků či odborné literatury), návštěvy odborných přednášek, vlastní aktivní činnost v zájmových organizacích, ale též návštěvy koncertů, divadel a výstav, což může (ale nemusí) přímo souviset s výší vstupného a tedy větší finanční náročností těchto aktivit. Tuto tezi částečně vyvracejí hodnoty v tab. č. 5 obsahující výsledky výběrového šetření ČSÚ.

Tab. 5: Struktura peněžních vydání důchodců a zaměstnanců v Česku v letech 2003-2012 (Kč na osobu a rok)

Rok	Rekreační a kulturní služby		Noviny, knihy, papírenské zboží		Dovolená s komplexními službami	
	Důchodci	Zaměstnanci	Důchodci	Zaměstnanci	Důchodci	Zaměstnanci
2012	3650	3113	1682	1157	2020	2603
2011	3631	3079	1785	1169	2330	2788
2010	4068	3109	2254	1294	4077	2581
2009	3548	3072	2212	1343	3438	2574
2008	3290	2862	2228	1382	3782	2652
2007	2270	2593	1673	1330	1580	2555
2006	1961	2364	1613	1318	1066	2266
2005	1853	2434	1613	1330	1245	2082

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

2004	1694	2045	1641	1375	1206	2212
2003	1558	2039	1608	1362	1158	2235

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/3001-13>

Pozn. Skupiny peněžních vydání, 9.4., 9.5., 9.6., průměry na osobu v Kč za rok

Pozn. V položce 9.4. je vždy nejvýznamněji zastoupena subpoložka 9.4.2. Kulturní služby

Pozn. Tučně jsou vyznačeny hodnoty, v nichž je struktura peněžních vydání seniorů nad úrovní průměru zaměstnanců

Ve výše uvedené tabulce jsou obsaženy základní údaje ze statistiky rodinných účtů (ČSÚ), které umožňují porovnat vývoj výdajů českých seniorů, přesněji řečeno výdajů domácností důchodců (60+) bez ekonomicky aktivních členů s domácnostmi zaměstnanců ve třech vybraných subpoložkách relevantní skupiny peněžních vydání (tj. 9 – Rekreační a kulturní služby, 9.4. Rekreační a kulturní služby (zahrnující 9.4.1. Rekreační a sportovní služby, 9.4.2. Kulturní služby a 9.4.3. Herní a loterie), položku 9.5. Noviny, knihy, papírenské zboží a položku 9.6. Dovolená s komplexními službami. Údaje pak představují průměrné roční výdaje na osobu daného typu domácností v Kč za příslušný rok. V tabulce jsou zvýrazněny ty položky, v nichž je spotřeba důchodců viditelně vyšší než spotřeba zaměstnanců a v nichž tedy senioři představují významný tržní segment.

Z podrobnějších statistik i z výše uvedené tabulky jasně vyplývá, že domácnosti českých důchodců vynakládají v průměru významně větší částky v oblasti spotřeby kulturních služeb a dlouhodobě pak i v oblasti nákup knih a periodik než zaměstnanci. V některých letech dokonce investují i vyšší průměrné částky na osobu do realizace svých dovolených vybavených komplexními službami. Údaje tudíž příliš nepotvrzují zažitý leitmotiv, že staří lidé jsou a priori chudí a žijí na pokraji chudoby, přestože je tato stereotypní představa o nich v rámci celospolečenského diskurzu velmi často médií přiživována.

4. Kulturní „seniorské“ projekty v Česku a v zahraničí

Určitý ucelený přehled úspěšných či probíhajících projektů v Česku i mimo něj, zapojujících seniory přes kulturní aktivity do společnosti, byl v loňském roce podstatou publikace Institutu umění-Divadelního ústavu v Praze s názvem „*Senioři a kultura. Příklady zapojení starší generace do kulturních projektů*“. Zájemce o podrobnější informace a inspiraci lze tedy odkázat tam.

Souhrnně lze uvést, že mezi nejčastější a nejoblíbenější kulturní projekty patří projekty z oblasti „kompletace“ vzpomínek, pamětí, kronik (Vzpomínky pamětníků, Národní kronika, Paměť národa), využívající na jedné straně historických fotografií, rodinných alb a na straně druhé i internetovou propagaci a nejnovější technologie. Další velmi oblíbenou oblast tvoří

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

projekty zaměřující se na *zkultivování a estetické vylepšení veřejných prostranství*, ať již formou „uměleckých graffiti“ (The Wall - 537 Faces) nebo formou tzv. „guerilla knitting“, tj. oplétání (příp. oháčkování) objektů či předmětů nacházejících se ve veřejném prostoru s cílem jeho zvelebení (Graffiti Grannys). Třetí velmi úspěšnou oblastí seniory vytvářené kultury představují umělecké soubory realizující svou činnost v oblasti *sborového zpěvu, tance a divadla* (Elpida, Třetí věk, Via Nobilis, Blokker aj.).

Ne nevýznamnou součástí kulturních aktivit pak tvoří doprovodné programy nejrůznějších kulturních akcí se zaměřením na podporu *mezigenerační komunikace*, programy založené na *dobrovolnictví* a programy typu *senioři seniorům*. Značný prostor pro aktivizaci seniorů pak představují nejrůznější *soutěže* (např. literární ocenění *Chronos*). Okrajověji do kulturních projektů spadají i nejrůznější *osvětové a vzdělávací projekty* zabývající se tématikou zdravého životního stylu, řešení konfliktů, osobní bezpečnosti, finanční gramotnosti, *projekty poradenské* nebo projekty všeobecně *vzdělávací*.

Závěr

Přestože se Česko stále potýká se stereotypním a negativním vnímáním stáří a seniorů a ve výzkumem se umísťuje na nezáviděníhodných pozicích, lze na základě prezentovaného souboru informací tvrdit, že situace se pozvolna zlepšuje, a to díky již zmíněným a odkazovaným programům s tématikou podpory aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Kultura v těchto programech může a bude zcela jistě hrát nezastupitelnou roli, neboť je jednak velmi dobrým mezigeneračním komunikačním nástrojem, jednak zpravidla představuje i fyzicky nenáročnou a kreativní či kreativitu podporující činnost, jež jsou díky moderním technologiím dobře dostupné i (případně) méně pohyblivým seniorům.

Velmi důležitým a pro několik posledních let i příznačným je pozitivní trend vzniku seniorwebů, seniortelefonů a bezplatných informačních linek pro seniory, vznik senior bazarů, klubů pro seniory, seniorských divadel či kaváren, seniorských veletrhů, tanečních pro seniory, nemluvě o seniorských slevách či seniorům uzpůsobených poznávacích zájezdech; v oblasti vzdělávání mají již relativně dlouhodobou tradici university třetího věku, akademie seniorů či kurzy pořádané pro seniory zdarma. Rostoucí zájem o seniory, bohužel, vykrytalizoval i v některé negativní jevy typu předváděcích komerčně laděných akcí, zájmu bank, pojišťoven, podomních obchodních zástupců apod. I těmto negativním jevům lze čelit pomocí osvětových akcí pořádaných pro seniory.

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

Velkou rezervu pro aktivity českých seniorů představuje dobrovolnická činnost, ať již v oblasti zajišťování kulturních událostí, realizace školních besed nebo v rámci organizování nejrůznějších akcí typu „senioři seniorům“.

Podstatná a z hlediska perspektiv pozitivní je existence řady neziskových organizací a občanských sdružení zabývajících se danou problematikou v Česku (např. Občanské sdružení Život 90, Fresh senior klub, Porte o.s., SENSEN sdružení Senzační senioři a další.) a možnost jejich napojení do mezinárodní sítě obdobných subjektů (tj. např. do mezinárodní federace AGE (European Older People's Platform) či EURAG (European Federation of Older Persons) aj.

Použitá literatura

1. European Commission. *Eurobarometer 67.1: Cultural Values, Poverty and Social Exclusion, Developmental Aid, and Residential Mobility*, February-March 2007. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/studies/21522>.
2. European Commission. *Eurobarometer 76.2: Employment and Social Policy, Job Security, and Active Aging*, September-November 2011. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/series/00026/studies/34567?sortBy=7&recency=YEAR&dataFormat%5B0%5D=SAS&archive=ICPSR&geography%5B0%5D=Poland&paging.startRow=1>.
3. European Commission. *Eurobarometer 378: Active Ageing*, September-November 2011. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_378_en.pdf.
4. Eurostat Pocketbooks. *Cultural statistics, 2011*. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-32-10-374/EN/KS-32-10-374-EN.PDF
5. Evropská komise. *Ocenění projektů zaměřených na seniory*. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/news/employment/121114_2_cs.htm
6. HERCÍK, P. *Silver economy*. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3483/17_Hercik.pdf.
7. HRABĚ, J., MÜLLEROVÁ, M., EISENSTEINOVÁ, V. *Senioři a kultura. Příklady zapojení starší generace do kulturních projektů*. Praha : Institut umění – Divadelní ústav, 2012, s. 10-11, 61 s. (neprodejná publikace)
8. JESTŘÁBOVÁ, K. *Marketingové důsledky stárnutí populace: Senior jako zákazník a spotřebitel*. Diplomová práce, Brno : Masarykova universita Brno, Fakulta sociálních studií, 2012, 63 s.
9. KOPEČKOVÁ, Gabriela. *Jak tráví volný čas senioři*. Diplomová práce, Brno : Masarykova universita Brno, Lékařská fakulta, 2008, 114 s.
10. KOTÝNKOVÁ, M., ČERVENKOVÁ, A. *Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti*. Praha : Socioklub, VÚPSV, 2001, s. 27

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

11. KUCHAROVÁ, V., RABUŠIC, L., EHRENBERGEROVÁ, L. *Život ve stáří. Zpráva o výsledcích empirického šetření*. Praha : Socioklub - VÚPSV, 2002, s. 53.
12. *Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 940/2011/EU*. MPSV ČR [online]. 2013 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/12082/rozhodnuti.pdf>.
13. Síť evropských regionů pro "stříbrnou" ekonomiku. MPSV ČR [online]. 2007 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3020>.
14. Weby pro seniory. *Helpnet.cz. Informační portál pro osoby se specifickými potřebami* [online]. 2013 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.helpnet.cz/seniori/weby-pro-seniori>.
15. Zásady OSN pro seniory. MPSV ČR [online]. 2013 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/1111>.

Výběrové odkazy na kulturní projekty pro seniory

- Vzpomínky pamětníků (Česko) <http://www.zivapamet.cz/>
- Národní kronika (Česko) <http://www.sensen.cz/narodni-kronika/co-je-narodni-kronika/>
- Paměť národa (Česko) <http://www.postbellum.cz/cz/pamet-naroda/co-je-pamet-naroda.aspx>
- The Wall - 537 Faces (Česko) <http://www.elpida.cz/> a <https://www.facebook.com/pages/The-Wall-537-Faces/247256641987816>
- Sbor Elpida (Česko) <http://www.elpida.cz/>
- Tvůrčí odpoledne pro prarodiče s dětmi (Česko, DOX Praha Holešovice) <http://www.dox.cz/cs/pro-rodiny/tvurci-odpoledne-pro-prarodice-s-detmi>
- Hon na babičku, hon na kočku (Česko) <http://www.photorevue.com/phprs/view.php?cislocclanku=2007052810>
- Doprovodné programy k výstavám a mezigenerační programy (Česko) http://www.gask.cz/doprovodne_programy?page=2
- Seniorfórum Kroměříž (Česko) <http://www.csfv.org/>
- Divadelní amatérský soubor Třetí věk (Česko, Louny) <http://tretivek.mkl.cz/divadelni-soubor/historie-souboru>
- Taneční skupina Via Nobilis (Česko) <http://via-nobilis.cz/>
- Projekt SENSEN (Česko) <http://www.sensen.cz/uvodni-stranka/>
- Projekt Senior point (Česko) <http://www.spolecne.org/podpora-senioru>
- Háčkující babičky - Graffiti Grannys (Velká Británie) <https://www.facebook.com/graffitigrannys>
- My Grannies Are Cool (Rumunsko) <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=975&langId=en&mode=initDetail&initiativeId=125&initLangId=en>
- Historická taneční skupina Blokker (Nizozemsko) <http://www.blokkerderdansgroep.nl/>
- Tančit po čtyřicítce (Nizozemsko) <http://www.ndt.nl/>
- Literární cena Chronos (Francie) <http://prix-chronos.org>
- Magic Me (Velká Británie) <http://www.magicme.co.uk/>

RELIK 2013.

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 9. – 10. prosince 2013

Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity (EU)

<http://www.europa.eu/ey2012/>

Kontakt

RNDr. Eva Heřmanová, Ph.D., Metropolitní universita Praha, o.p.s. a LIGS University
Prague, s.r.o., e-mail: eva.hermanova@seznam.cz